

KAJIAN METODOLOGI DR. FADHAL HASSAN ABBAS DALAM MEMBAHASKAN KEDUDUKAN AHRUF SAB'AH

1022

Dr. Mohd Farid Ravi Abdullah & Syamim Zakwan Rosman

Faculty of Islamic Civilization Studies, International Islamic University College
Selangor (KUIS), 43000, Kajang, Malaysia

Correspondence Author: Dr. Mohd Farid Ravi Abdullah. Department of Quran and Sunnah, Faculty of Islamic Civilization Studies, International Islamic University College Selangor (KUIS), Bandar Seri Putra, 43000 Kajang, Selangor. Email: faridravi@kuis.edu.my

ABSTRAK

Al-Quran adalah kitab terakhir yang diturunkan oleh Allah SWT kepada Rasulullah SAW memiliki keistimewaan dan keutamaan yang tersendiri berbanding kitab-kitab sebelumnya. Salah satu kelebihan tersebut adalah diturunkan al-Quran dalam tujuh huruf (ahruf sab'ah). Para ulama berbeza pendapat dalam memahami makna ahruf sab'ah dalam al-Quran. Allah SWT telah memilih bahasa arab dalam menurunkan al-Quran al-Karim, ini kerana satu-satunya bahasa yang unik dan luas maknanya berbanding dengan bahasa yang lain. Bahasa arab sangat sinonim dengan kabilah yang memiliki pelbagai dialek yang membezakan antara satu suku dengan suku yang lain. Kefahaman yang salah tentang ahruf sab'ah akan menyebabkan kekeliruan dalam kalangan masyarakat dan mendedahkan mereka kepada serangan pemikiran. Justeru, kajian ini menggunakan metode kualitatif kepustakaan untuk menganalisa teks. Hasil kajian mendapati bahawa ahruf sab'ah ialah tujuh dialek arab yang mengandungi aras tatabahasa arab yang tinggi.

Kata kunci: Al-Quran, dialek, Al-Ahruf al-Sab'ah

STUDY OF METHODOLOGY DR. FADHAL HASSAN ABBAS ON STATURE OF AHRUF SAB'AH

ABSTRACT

Al-Qur'an is the last book revealed by Allah SWT to the Messenger of Allah having the distinctive privileges and priorities compared to previous books. One of the treasure is that the al-Qur'an is revealed in seven letters (Al-Ahruf al-Sab'ah). Scholars differ in opinion on understanding the meaning of al-Ahruf al-Sab'ah that has been narrated by numerous hadith invigorating this field. Allah SWT has chosen the Arabic language to derive the Quran al-Karim, because it is the only language that is unique and wide of its language compared to other languages. The Arabic language is very synonymous with tribes of diverse dialects that distinguish between one tribe to another tribe. Hence, this study uses qualitative methods to analyze texts. The findings show that al-Ahruf al-Sab'ah is the seven arabic dialect that includes high level Arabic grammar.

Kata Kunci: Al-Quran, dialect, Al-Ahruf al-Sab'ah

1. Pengenalan

Al-Quran sebagai kitab terakhir yang diturunkan oleh Allah kepada Nabi Muhammad SAW memiliki keutamaan dan keistimewaan berbanding kitab-kitab sebelumnya. Salah satu keistimewaan tersebut adalah ianya diturunkan dalam tujuh huruf (*sab'atu ahruf*). Para ulama berbeza pendapat dalam menafsirkan makna tujuh huruf al-Quran ini.

Al-Quran sebagai pedoman utama umat islam, diturunkan dalam bahasa arab. Orang Arab sendiri memiliki beraneka dialek yang membezakan antara satu suku dengan suku lainnya. Setiap kabilah atau suku tersebut mempunyai irama tersendiri dalam mengucapkan kata-kata yang tidak dimiliki oleh kabilah lain. Apabila orang Arab berbeza dialek dalam mengungkapkan sesuatu, maka Al-Quran yang diturunkan kepada Rasulullah SAW menyempurnakan makna kemukjizatannya kerana merangkumi semua huruf dan wajah qiraat pilihan diantara dialek-dialek Arab tersebut.

Bangsa arab mempunyai lahjah (dialek) yang pelbagai antara satu kabilah dengan kabilah yang lain, baik dari segi intonasi, bunyi mahupun hurufnya. Namun bahasa Quraisy mempunyai kelebihan dan keistimewaan tersendiri, ia lebih tinggi daripada bahasa dan dialek yang lainnya. Oleh itu, wajarlah al-Qur'an pada lahjah pertama diturunkan adalah dalam bahasa quraisy kepada seorang Rasul yang quraisy pula. Dengan kata lain, bahasa quraisy dalam Al-Qur'an lebih dominan diantara bahasa-bahasa arab lainnya. Antara lain, kerana orang quraisy berdampingan dengan Baitullah, menjadi pengabdi dalam urusan haji dan tempat persinggahan dalam perdagangan dan lain-lainnya. Justeru, dialek Quraisy diketahui umum dan tersebar luas.

Dr. Fadhal Hassan Abbas merupakan seorang alim yang buta dan pakar dalam bidang tafsir, secara khususnya bidang *I'jaz al-Qur'an* (kemukjizatan al-Quran). Beliau merupakan bekas pensyarah bahagian Usuluddin di Fakulti Shariah University of Jordan. Penulisan ini akan mengetengahkan pandangan beliau dan mengkaji pendekatan beliau tentang perbahasan *ahruf sab'ah*.

2. Penentuan Definisi Dan Perbahasan Dikalangan Ilmuan

Ahruf sab'ah terdiri daripada gabungan dua perkataan iaitu *ahruf* dan *sab'ah*. *Ahruf* merupakan kata *jama'* حرف yang secara literal bermaksud perkataan dan *sab'ah* pula bermaksud tujuh. Para ulama' telah membahaskan pengertian sebenar *sab'ah* kerana orang arab adakalanya menggunakan *sab'ah* untuk menggambarkan banyak, hebat dan mulia.

Kebanyakan para ilmuan Islam berpandangan yang dimaksudkan dengan *ahruf sab'ah* adalah ‘tujuh dialek’ pada hakikatnya, membawa makna bilangan, tidak berkurang dan bertambah. Mereka bersandarkan kepada dalil bahawa Nabi Muhammad SAW adalah seorang nabi yang prihatin akan umatnya sepertimana firman Allah SWT dalam surah al-Taubah ayat 128-129 dan juga berdasarkan hadis Rasulullah saw meminta kemudahan kepada Malaikat Jibril as supaya diberi keringanan sehingga dialek itu bertambah menjadi tujuh dialek.

Namun sebahagian ulama seperti Qadi ‘Iyadh dan sebahagian para imam bahawa bilangan ini bukan pada hakikatnya. Sungguhpun begitu, Dr. Fadhal Hassan berpandangan bahawa bilangan ini adalah pada hakikatnya. Hal ini berdasarkan beberapa dalil yang menguatkan penggunaan perkataan tujuh dalam al-Quran dan hadis.

Dr..Fadhal Hassan Abbas memberikan perhatian istimewa pada perbahasan *ahruf sab'ah* sehingga beliau menyatakan (1997) “Ianya adalah topik yang paling besar dibandingkan dengan topik ulum al-Quran yang lain”. Selain itu, beliau telah mendahuluikan perbahasan definisi pada permulaan penulisan beliau tentang *ahruf sab'ah*. Hal ini kerana para ilmuan Islam telah berbeza pandangan tentang pengertian *ahruf sab'ah* yang terdapat pada al-Quran. Punca perbezaan ini ialah; tidak ada sebarang *nas* atau *athar* yang menetapkan definisi ini sepertimana yang dinyatakan oleh Ibn Arabi (2003) di dalam kitabnya: Ahkam Al-Quran. Hadis-hadis yang diriwayatkan tentang perkara ini biarpun dengan jumlahnya yang banyak telah membawa makna *mujmalah* iaitu tidak terperinci. Oleh itu, para ulama’ telah berijihad dalam menentukan maknanya maka berlakulah perselisihan pendapat.

Ulama telah berbeza pandangan pada definisi ini sehingga 35 pandangan, manakala Imam Suyuthi (2008) telah menyatakan bahkan sehingga 40. Penulisan ini akan membahaskan pandangan yang terpilih sahaja supaya pembaca boleh mendapatkan faedah sebaiknya.

Pandangan pertama: *Ahruf sab'ah* ialah tujuh dialek daripada tujuh dialek arab yang terkenal, kalimah yang satu tetapi berbeza lafaz dan membawa makna yang sama, tidak saling bertentangan. Sebagai contoh perkataan: ﷺ، أَقْبَلَ، إِلَيْهِ، نَوَى. Kesemuanya perkataan yang berbeza pada lafaz tetapi membawa maksud yang sama iaitu meminta kehadiran. Pandangan ini merupakan pandangan jumhur ahli fiqh dan hadis seperti Ibn Wahab, al-Tahawi dan al-Tabari sepertimana yang dinyatakan al-Zarkashi dan Ibn Abdul Bar (2009). Syeikh Tahir al-Jazairi (1992) pula menisahkan pandangan ini kepada pandangan majoriti ilmuan.

Pandangan kedua: al-Quran diturunkan kepada Nabi Muhammad SAW dalam tujuh dialek yang berbeza: sebahagiannya dialek Quraisy, adakalanya dialek Huzail, dialek Hawazin, Huzayl, Saqif, Kinanat, Tamim, dan Yaman. Kesemuanya tersusun sehingga merangkumi ketujuh-tujuh dialek.

Pandangan ini dinisahkan kepada Abu Ubaid dan Ahmad Ibn Yahya (Tha’lab). Pandangan ini bertentangan dengan pandangan sebelumnya yang menyatakan kesemua *ahruf sab'ah* dialek yang berbeza pada kalimah yang satu dengan mengandungi makna yang sama. Pandangan kedua ini menyatakan Telah berkata Ibn Atiyyah (2010): “Yang dimaksudkan dengan sabda Nabi bahawa al-Quran diturunkan dalam tujuh huruf ialah ianya tujuh kabilah yang dengan bahasa mereka al-Quran diturunkan. Pada suatu tempat dengan dialek Quraisy, satu tempat yang lain dengan dialek Huzail dan seterusnya”

Pandangan ketiga: *ahruf sab'ah* bererti jenis yang terjadi padanya perbezaan. Ulama yang menyatakan padangan ini telah mengasimilasi jenis perbezaan yang terdapat diantara qiraat-qiraat dan menyatakan ia mempunyai tujuh perbezaan. Pandangan ini telah dikemukakan oleh sekumpulan alim ulama' antaranya: Ibn Qutaibah, Muhammad Ibn al-Haithom, al-Baqillani, Abu al-Fadhl al-Razi dan Ibn Jazari. Pandangan ini merupakan pandangan yang rajih (terpilih) pada jumhur Qurra' disebabkan pengaruh Ibn Qutaibah dalam bidang ini. Kesemua lima sarjana Islam ini telah berbeza dalam penetapan jenis perbezaan ini, namun kami bawakan pandangan contoh Ibn Qutaibah dan Muhammad Ibn al-Haithom supaya kita dapat memahami konteks pengertian ini.

Ibn Qutaibah (2010) berpandangan *ahruf sab'ah* bermaksud tujuh sudut perbezaan pada kalimah tersebut. Perbezaan tersebut ialah:

- 1) Perbezaan pada i’rab atau kedudukan tatabahasanya pada kalimah atau harakat (baris) yang tidak menafikan gambaran yang dibawa dan tidak menukar makna.
  - 2) Perbezaan pada i’rab atau kedudukan tatabahasanya pada kalimah atau harakat asalnya yang tidak menafikan gambaran yang dibawa tetapi menukar makna.
  - 3) Perbezaan pada huruf perkataan bukan pada kedudukan tatabahasa kalimah, yang membawa kepada perubahan makna dan tidak menafikan gambaran. Contohnya pada al-Baqarah ayat 259: نَشْرٌ هَا و نُشْرٌ هَا.
  - 4) Pada perkataan yang merubah gambaran tetapi tidak merubah makna.
  - 5) Pada perkataan yang merubah gambaran dan maknanya.
  - 6) Pada taqdim (pengawalan) dan ta’khir (pengakhiran).
  - 7) Pada ziyadah (penambahan) dan naqs (pengurangan).

Manakala bagi Muhammad Ibn al-Haithom beliau berpandangan sisi perbezaan tersebut dari sudut berikut:

- 1) Gantian perkataan dengan perkataan yang lain. Contohnya perkataan *Hut* (ikan paus) dan *Samak* (ikan). Hal ini kerana sesetengah kabilah tidak menyebut *Hut* bahkan hanya menggunakan perkataan *Samak* bagi merujuk kepada ikan.
  - 2) Gantian abjad dengan abjad.
  - 3) Pada *taqdim* (pengawalan) dan *ta'khir* (pengakhiran).
  - 4) Pada *ziyadah* (penambahan) dan *naqs* (pengurangan).
  - 5) Perbezaan harakat (baris) asal perkataan. Contohnya sebahagian arab dalam menjawab pertanyaan menggunakan *na'am* dan sebahagian lagi *ni'am*.
  - 6) Perbezaan pada kedudukan tatabahasa sesuatu perkataan.
  - 7) Pada perbezaan keadaan sebutan sama ada *tarqiq* (menipiskannya) ataupun *tafkhim* (menebalkannya).

Dr. Fadhal Hassan Abbas berpandangan pendapat yang lebih dekat dengan makna hadis Nabi Muhammad SAW adalah pandangan Ibn Jarir al-Tabari dan kebanyakkan ulama' tahqiq iaitu: *ahruf sab'ah* ialah tujuh dialek yang sama pada makna, berbeza pada lafaz. Oleh itu, beliau lebih cenderung kepada pandangan pertama.

Hujah beliau, pada pengertian ini lebih menzahirkan makna memudahkan, iaitu tidak dibebani sesebuah kaum untuk membaca dengan bukan dari bahasanya. Namun tidak difahami hikmah ini secara umumnya, tetapi berdasarkan ajaran daripada Nabi SAW. Di samping itu, apa yang dilakukan oleh Uthman r.a. menepati pandangan ini. Sesungguhnya nabi tidak mengajar kesemua *ahruf sab'ah*. Oleh itu, Uthman r.a. tidak menulis al-Quran dengan *ahruf sab'ah* bahkan hanya menurut lajhah Quraisy.

Pada perbahasan tema ini, Dr. Fadhal Hassan telah mendahului kupasan definisi terlebih dahulu. Definisi ini telah dirungkai secara bahasa dan istilah. Beliau kerap mendahului pandangan yang beliau rasakan paling tepat terlebih dahulu diikuti pandangan yang lain tanpa sebarang diskriminasi. Setiap pandangan disertakan bersama hujah mereka sehingga pembaca dapat memahami punca perbezaan. Namun pada penentuan definisi tidak disertakan hujah dalam kertas kerja ini bagi memudahkan pembaca. Jika dirasakannya perlu, beliau akan menjawab pandangan yang menyanggahi pegangan beliau sebelum bergerak ke pandangan seterusnya. Bahasa yang digunakan juga ringan dan tersusun bagi memacu perbahasan dan memudahkan pembaca. Oleh itu, ditetapkan pandangan yang dipilih sebelum bergerak ke perbahasan seterusnya supaya ia kekal berfokus.

2. Pensabitan *Ahruf sab'ah*

Dr. Fadhal telah membawakan bukti pensabitan *ahruf sab'ah* supaya kupasan karya beliau selepas ini kekal berfokus dan tuntas. Ini terbukti apabila beliau telah menaqalkan sebilangan hadis dan kata-kata alim ulama' tentang pensabitan ini. Beliau telah menyatakan antaranya:

Diriwayatkan oleh Imam al-Bukhari dan Imam Muslim dalam sahih mereka, bahawa Rasulullah saw bersabda:

أَقْرَأَنِي جِبْرِيلُ عَلَى حُرْفٍ، فَرَاجَعْتُهُ، فَلَمْ أَزِلْ أَسْتَرِيدِهِ حَتَّى انتَهَى إِلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ

Maksudnya: “Jibril membacakan kepadaku al-Quran, maka aku pun mengulanginya. Tidaklah aku berhenti meminta tambah wajah bacaan sehingga ia menjadi tujuh” (HR. Bukhari , Kitab *Fadhl Quran*, Bab *Katib al-Nabi*, No. 4991)

Juga diriwayatkan oleh Bukhari dan Muslim:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ أُنْزِلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ فَاقْرُأُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ.

Sabda Rasul SAW : “Sesungguhnya Al Quran ini diturunkan atas tujuh huruf, maka bacalah kamu mana yang mudah daripadanya.” (HR Tirmidzi, Kitab *al-Qiraah*, Bab *Ma Ja Anzala Al-Quran Ala Sabatu Ahruf*, No. 2943, Sahih)

Hadis tentang pensabitan *ahruf sab'ah* telah diriwayatkan secara mutawatir iaitu hadis yang memiliki banyak sanad dan mustahil perawinya berdusta atas Nabi Muhammad saw, disebabkan hadis itu diriwayatkan oleh perawi yang ramai dan disampaikan kepada ramai orang juga. Imam Ibn al-Jazari (2000) berkata: “telah dinaskan oleh Imam al-Kabir Abu Ubaid al-Qasim bahawa hadis tentang ini adalah mutawatir daripada Nabi SAW”. Sesungguhnya hadis ini telah diriwayatkan oleh sahabat yang pelbagai dan dengan jalan yang banyak.

Riwayat-riwayat ini menunjukkan kedudukan mutawatir hadis beserta telah disaksikan oleh sebahagian besar golongan yang dipercayai bebas daripada penipuan, telah mendengar hadis daripada baginda Rasul SAW dan mutawatir ini tidak sekadar pada era sahabat, bahkan pada era selepas mereka sepetimana yang dinyatakan oleh al-Suyuthi daripada Abu Ubaid.

Diriwayatkan juga oleh Ubai Ibn Kaab:

كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ . فَدَخَلَ رَجُلٌ يَصْلِي . فَقَرَا قِرَاءَةً أَنْكَرْتُهَا عَلَيْهِ . ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ . فَقَرَا قِرَاءَةً سُوِيْ قِرَاءَةً صَاحِبِهِ . فَلَمَّا قَضَيْنَا الصَّلَاةَ دَخَلْنَا جَمِيعًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ □ . فَقَلَّتْ: إِنْ هَذَا قِرَاةً أَنْكَرْتُهَا عَلَيْهِ . وَدَخَلَ آخَرُ فَقَرَا سُوِيْ قِرَاءَةً صَاحِبِهِ . فَأَمَرَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ □ فَقَرَا . فَحَسِّنَ النَّبِيُّ □ شَائْهَمَا . فَسَقَطَ فِي نَفْسِي مِنَ التَّكْدِيبِ . وَلَا إِذْ كُنْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ .

Maksudnya: “ Pada suatu hari ketika aku berada di masjid, masuk seorang lelaki kemudian dia solat. Lelaki ini membaca al-Quran yang aku rasakan ia tidak betul. Kemudian masuk lelaki yang lain dan membaca al-Quran sepetimana lelaki pertama itu. Selepas selesai solat kami pergi menemui Rasulullah SAW seraya aku berkata: “Bacaan lelaki ini aku rasakan salah” kemudian datanglah lelaki yang kedua dan dia membacakan bacaannya di hadapan Rasulullah SAW. Baginda kemudian meminta kedua-dua lelaki itu membacakan dan baginda memberikan kedua-dua bacaan tersebut. Ketika itu, ketahuilah aku akan kebenarannya jika tidak nescaya aku dalam keadaan

jahil.”

(HR Muslim, Kitab *Solat al-Musafirin wa Qasruha*, Bab *Bayan Anna Al-Quran ala Sabatu Ahruf wa Bayan Maknaha*, No:820)

Secara tuntas, perihal pensabitan *ahruf sab'ah* bukanlah topik yang menimbulkan polemik kerana riwayat yang mutawatir tentang perkara ini. *Ahruf sab'ah* bukanlah perkara ijтиhad tetapi ianya sabit daripada Nabi Muhammad SAW. Sungguhpun begitu, Dr.. Fadhal telah membawa riwayat berkaitan serta pandangan ulama dengan banyak seolah-olah tidak meninggalkan sebarang ruang bagi pembaca untuk menyanggahi pensabitan. Riwayat dan pendapat yang diketengahkan ini juga seolah-olah memberi petunjuk topik yang akan dibahaskan pada bab seterusnya.

3. Adakah Penulisan Mushaf Uthmani Merangkumi *Ahruf sab'ah*?

Imam al-Tabari, al-Tahawi, al-Haris, Abu Amru al-Dani dan Ibn Hibban (1402H) berpandangan saidina Uthman r.a memerintahkan kesemua empat individu yang bertangungjawab mengumpul mushaf untuk menulis al-Quran dalam satu lajhah sahaja iaitu lajhah Quraisy. Pada zaman itu telah berlaku pertelingkahan dan perselisihan, mengkafirkan dan memulau sebahagian pihak yang lain disebabkan bacaan al-Quran. Sehubungan dengan itu, rakyat ketika itu meninggalkan dialek yang lain kerana taat pada perintah khalifah.

Telah berkata Abu Amru al-Dani (2010): “ketika zaman pemerintahan Uthman r.a. berlaku pertelingkahan antara penduduk Iraq dan penduduk Syam pada bacaan, maka sebahagian sahabat berpandangan untuk dikumpulkan dalam satu dialek sahaja, diasingkan yang selainnya. Hal ini atas dasar umat tidak difardhukan untuk mengusasi kesemua tujuh lajhah”

Perkara yang sama telah diutarakan oleh Ibn Abdul Barr (2010): “Maka telah jelaslah *ahruf sab'ah* ini hanyalah ketika waktu yang khusus baginya, kemudian darurat ini tidak kekal maka begitu juga bagi bacaan lajhah yang tujuh ini. Dengan itu, kembali lah al-Quran kepada bacaan yang satu (bacaan Quraisy).

Pandangan Kedua: mereka berpandangan mushaf Uthmani ini adalah merangkumi kesemua tujuh lajhah. Ini merupakan pandangan sebahagian fuqaha’, para qari dan ulama kalam. Telah berkata Qadi Abu Bakar al-Baqilani (2008): “Yang sahihnya pada *ahruf sab'ah* ini ianya daripada Rasul SAW dan telah diteguhkan oleh umat Islam yang selepasnya dan telah disabitkan oleh Uthman r.a pada mushaf”.

Hujah mereka adalah umat Islam tidak boleh meninggalkan pewarisan *ahruf sab'ah* yang telah sabit daripada Nabi SAW. Selain itu, para sahabat telah bersepakat mushaf Uthmani diambil dari mushaf yang ditulis Abu Bakar dan Umar r.a.. Seterusnya mushaf ini dihantar ke seluruh pelusuk dunia sebagai rujukan. Maka tidak harus tulisan ini hanya pada lajhah yang satu dan meninggalkan sebahagian daripada al-Quran.

Pandangan Ketiga: Jumhur ulama’ salaf dan khalfan dan para pemimpin Islam: bahawa mushaf Uthmani mengandungi penulisan daripada kesemua tujuh dialek, mengumpulkan penyampaian akhir daripada Jibril kepada Nabi SAW, tidak meninggalkan satu huruf pun daripadanya.

Pandangan ini merupakan pandangan Abu Abbas al-Mahdawi, Makki Ibn Abu Talib dan Ibn al-Jazari.

Telah berkata Makki: “Mushaf ini pada asalnya ditulis dalam lajhah yang satu, tetapi penulisan itu membolehkan dinisbahkan kepada dialek yang lain kerana tidak bertitik dan tidak didhabitkan (ditariskan) maka keberangkalian itu terus ada pada 6 lajhah yang berbaki.

Telah berkata Ibn Jazari (2000): “Pandangan ini merupakan pandangan yang terzahir kebenarannya kerana hadis sahih dan *athar* yang masyhur menyatakan pembuktian tentang perkara ini”

Dr. Fadhal berpandangan bahawasanya adalah perkara yang tidak wajar saidina Uthman r.a. membuka ruang kebarangkalian pada penulisan mushaf itu. Pandangan yang terpilih adalah pandangan pertama. Adapun pada lafaz yang berbeza pada penulisan yang satu (terdapat sedikit dalam al-Quran) maka mungkin persoalan timbul di sini: Bagaimana datangnya qiraat yang pelbagai ini jika Mushaf Uthmani ditulis dalam lajhah yang satu sahaja?

Sesungguhnya huruf ini adalah bahasa, qiraat pula adalah cara menyebut seperti mad, idgham, izhar dan sebagainya tidak di khususkan pada dialek tertentu. Huruf ini merupakan cara yang sama digunakan oleh dialek yang pelbagai. Maka alat dan gaya bahasa yang pelbagai seperti taqdim, ta’khir, harakat, kesemua ini boleh didapati dalam qiraat ini. Boleh jadi diantara qiraat ini terdapat perbezaan disebabkan subjeknya, tetapi bukan bermaksud keduanya daripada bahasa yang berlainan membawa makna yang satu, tetapi keduanya adalah bahasa arab, kedua-duanya membawa faedah dan makna yang berbeza.

Kesimpulan pandangan ini; Dr. Fadhal lebih cenderung kepada pandangan penulisan mushaf Uthmani adalah dalam satu lajhah sahaja. Ijtihad ini tidak bertentangan dengan keringanan yang disyariatkan kepada umat Islam untuk membaca al-Quran dalam tujuh jenis lajhah. Tema yang dibawa ini begitu penting kerana ia menjawab persoalan utama yang lahir pada diri pengkaji dan menutup ruang tuduhan dan serangan orientalis yang mengatakan tiada konsistensi dan autoriti dalam periyawatan al-Quran. Pada bahagian ini jelas menunjukkan keperihatinan dan kecaknaan Dr. Fadhal Hassan terhadap kancan perdebatan yang pernah berlaku. Impak negatif, andai kata perbincangan sebegini luput dimamah zaman nescaya generasi kini dan akan datang berdepan krisis mempertahankan al-Quran sedangkan musuh Islam sentiasa bersiap siaga merempuh benteng agama umat Islam.

4. Perbezaan Antara Qiraat Merupakan Kepelbagaian Bukan Percanggahan

Dr. Fadhal memilih pandangan bahawa *ahruf sab’ah* ialah tujuh jenis qiraat. Qiraat menurut al-Zarkashi ialah: “Perbezaaan lafaz-lafaz wahyu (al-Quran) dari segi cara lafaz seperti *takhif*, *tasydid* dan lain-lain”. Perbezaan antara qiraat merupakan kepelbagaian bukan percanggahan. Sepertimana ditekankan sebelum ini, Dr.. Fadhal kerap mengetengahkan isu yang menjadi permasalahan antara ilmuan dan merungkaikannya.

Beliau menyatakan dalam karyanya Itqanul Burhan: “Sesiapa yang mengamati perbezaan pada qiraat akan mendapati ia berdasarkan dua sebab:

- 1) Perbezaan pada dialek bahasa arab
- 2) Disebabkan ciri-ciri al-Quran pada aspek kemukjizatannya.

Kesemua qiraat ini mempunyai makna yang tersendiri seolah-olah setiap qiraat itu ayat yang lain. Dalam memahami dimensi qiraat yang pelbagai ini seharusnya kita meniliti dimensi tersebut seperti:

- 1) Dua qiraat membawa makna yang satu
- 2) Dua qiraat bawa makna yang berbeza, tetapi boleh digabungkan maknanya.
- 3) Dua qiraat membawa makna yang berbeza dan mustahil untuk menggabungkannya. Tetapi ini tidak bermaksud ia saling bercanggah.

Dalam memahami keharmonian yang boleh dibina, sayugia kita meniliti perbezaan yang ada pada qiraat. Contohnya: Firman Allah SWT dalam Surah Ibrahim, ayat 46

وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَرْوَلَ مِنْهُ أَخْيَالُ (٤٦)

Adapun qiraat yang lain bacaannya ialah: fathah pada lam yang pertama dan dhommah pada yang kedua (لتَرْوَلَ)

Para ulama' telah berselisih pendapat tentang hala tuju kedua-dua qiraat ini. Hala tuju yang terpilih ialah: penggunaan (ان) pada qiraat yang pertama membawa maksud penafian sepertimana banyak (ان) didalam al-Quran digunakan untuk penafian:

- 1) Al-Mulk ayat 20: إِنَّ الْكُفَّارُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ
- 2) Fatir ayat 23: إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ
- 3) Fatir ayat 41: إِنَّ اللَّهَ يُمْشِكُ السَّمَوَاتِ وَأَكْرَحْنَا أَنْ تَرُولَ

Sebahagian ulama' pula berpandangan (ان) adalah dalam konteks pensyaratan, yang mana menjawab bagi premis syarat ini telah dihazafkan. Namun penulis memilih pandangan yang pertama bagi meneruskan penghujahan ini.

Kefahaman yang diperolehi menurut qiraat pertama ayat Ibrahim, 46 ini: "Biarpun tipu daya mereka licik, bukanlah kehebatannya sehingga mampu untuk memusnahkan bukit bakau".

Seterusnya, qiraat yang kedua (لتَرْوَلَ) ia adalah rafa' dengan fe'el mudhori'. (ان) dalam ayat ini pula boleh membawa kepada mukhafafah min thaqilah atau (ان) penafian bergantung kepada lam al-Fariqah. Perbezaannya, seperti yang kita ketahui mukhafafah min thaqilah membawa faedah penegasan dan (ان) penafian membawa faedah penafian. Mukhafafah min thaqilah membawa faedah penegasan apabila digandingkan dengan lam al-Fariqah sepertimana firman Allah SWT dalam surah Al-A'raf ayat 102:

وَإِنْ وَجَدْتَ أَكْثَرَهُمْ لَفَسِيقِينَ (١٠٢)

Jika kita mentadabbur ayat ini kita akan mendapati tidak wajar (ان) yang digunakan di sini adalah untuk penafian. Kita akan mendapati (ان) digandingkan dengan lam (لفسِيقِينَ) yang membawa maksud penegasan. Justeru, seolah-olahnya berlaku pertembungan tafsiran dari kedua-dua qiraat ini kerana:

(لَّئِزُولْ) (lam berbaris bawah) : Biarpun tipu daya mereka licik, bukanlah kehebatannya sehingga mampu untuk memusnahkan bukit bakau”.

(لَّئِزُولْ) (lam berbaris atas): Tipu daya mereka begitu licik sehingga mampu untuk memusnahkan bukit bakau

Maka bukankah disini telah terjadi pertembungan?

Memahami pertembungan ini Dr. Fadhal telah mendatangkan pencerahan yang amat memberi manfaat kepada umat Islam.

1) (لَّئِزُولْ): Bukit yang dimaksudkan dalam qiraat ini adalah majazi (perumpamaan) seolah-olah Allah berfirman: Tidaklah tipu daya mereka itu mampu untuk memusnahkan bukit-bukit kamu wahai orang yang beriman. Bukit yang dimaksudkan disini ialah aqidah dan prinsip orang beriman. Hal ini kerana iman pada hati mereka lebih teguh dan ampuh daripada bukit bakau di bumi.

2) (لَّئِزُولْ): Adapun bukit yang dimaksudkan di sini adalah bukit pada hakikatnya.

Justeru, qiraat yang pertama ialah bagi memberi ketenangan kepada orang mukmin bahawasanya tipu daya mereka itu tidak mampu menggugat. Manakala qiraat yang kedua merupakan amaran kepada orang mukmin tentang tipu daya kerana tipu daya mereka begitu dahsyat sehingga mampu memusnahkan bukit bukau.

Sungguhpun kedua qiraat ini tidak mampu untuk digabungkan keduanya, kedua qiraat ini langsung tidak bercanggah. Bahkan tujuannya adalah satu, iaitu memberi galakan kepada orang mukmin dan memberi amaran. Dr. Fadhal tidak menyatakan mana-mana sumber pandangan dalam perbahasan ini menunjukkan kesimpulan yang dinyatakan beliau adalah hasil ijтиhad beliau sendiri.

5. Kesimpulan

Dialek ialah cara mengungkapkan perkataan kepada pendengar. Kaum yang memiliki dialek tersendiri akan mendapati kesukaran untuk bertutur dengan dialek kaum lain. Disebabkan kesukaran ini Nabi Muhammad SAW telah memohon agar diberi kemudahan maka lahirlah cara baca yang berbeza untuk al-Quran. Perbahasan *ahruf sab'ah* merupakan perbahasan yang telah dititik beratkan oleh para alim ulama kerana ia berkait rapat dengan kewibawaan al-Quran dan wahu yang menjadi panduan buat seluruh umat Islam. Ignác Goldziher (1971) adalah salah seorang orientalis yang berpendapat al-Quran telah diubah selepas kewafatan baginda Nabi agar kandungannya kekal relevan. Ignác menggunakan hujah kewujudan *ahruf sab'ah* merupakan bukti autoriti al-Quran adalah diragui. Dalam dunia tanpa sempadan kini, wajar buat seluruh umat Islam untuk mengetahui perkara asas perbahasan ini dan sumbangan para alim ulama yang sentiasa memacu pemahaman. Karya Dr. Fadhal Hassan Abbas dan metodologi beliau wajar dikaji dan diterapkan agar khazanah ilmu ini terus terjaga. Hasil kajian metodologi ini menunjukkan penulisan beliau yang bersistematis, bahasa yang digunakan ringan dan tersusun, kecaknaan dan keprihatinan terhadap perkara yang boleh menggugat kewibawaan al-Quran dan menjawab isu itu sebaiknya, keluasan

ilmunya membolehkan beliau menyatakan pandangan pelbagai ulama dalam sesuatu permasalahan dan akhir sekali, beliau tidak kekok untuk menyatakan ijтиhad beliau sendiri pada sesetengah perkara dalam merungkai polemik.

Rujukan

- Ignác Goldziher. (1971) Muslim studies, London: Allen and Unwin
- Tahir al-Jazairi. (1992) al-Tibyan Li Ba'di Mabahith, Beirut: Dar al-Basyair al-Islamiyyah
- Dr.. Fadhal Hassan Abbas. (1997) Itqan al-Burhan fi Ulum al-Quran, Irbid: Dar al-Furqan
- Ibn Jazari Muhammad Ibn Muhammad. (2000) Al-Durrah al-Mudiyyah, Algeria: Dar al-Huda
- Abu Bakar Ibn Arabi. (2003) Ahkam al-Quran, Beirut: Dar al-Kitab al-Ilmiah
- Al-Qurtubi Muhammad Ibn Ahmad (2006) al-Jami' Li Ahkam al-Quran, Beirut: Muassasah al-Risalah
- Abdul Rahman Ibn Abu Bakar al-Suyuthi. (2008) al-Itqan Fi Ulum al-Quran, Saudi: al-Awqaf al-Saudiyyah
- Ibn Abdul Bar Yusuf Ibn Abdullah. (2009) Al-Tamhid Lima fi al-Muwatta', Maghribi: Wizarah Awqaf wa Syuun al-Islam.
- Ibn Atiyyah Abdul Haq Ibn Ghalib. (2010) Tafsir Ibn Atiyyah, Riyadh: Dar Ibn Hazm
- Ibn Qutaibah Muhammad Abdullaah Ibn Muslim. (2010) Ta'wil Musykil al-Quran, Beirut Dar al-Kutub al-Ilmiah